

AMELIE KUHRT
THE ANCIENT NEAR EAST
C. 3000-330 BC, VOL. I-II.
 ROUTLEDGE HISTORY OF ANCIENT
 WORLD, LONDON 1995.

Tijekom devedesetih godina objavljeno je nekoliko vrlo važnih djela koje se bave prošlošću i kulturom drevnog Bliskog istoka. U ovu skupinu treba uvrstiti i djelo Amelie Kuhrt. Ona radi na Odsjeku antičke povijesti Sveučilišta u Londonu. Jedna je od organizatora *Radionice ahamedijske povijesti* (1983.-1990.) i urednica knjige *Slika žene u Antici* (Routledge 1993.). Objavila je brojne znanstvene članke o prošlosti Bliskog Istoka.

Kao što A. Kuhrt sama navodi u predgovoru, djelo je nastalo s dva osnovna zadatka: 1. poslužiti kao izvor za rekonstrukciju društvenog i političkog sistema starog Istoka, 2. uputiti na povijesne probleme i rasprave među znanstvenicima koji se bave njegovom prošlošću. Svatko tko od ovog djela očekuje narativnu povijest vladarskih dinastija mnogih despocija koje su nastale na ovom tlu bit će razočaran. Autorici je prvenstveni cilj kroz određeni vremenski period rekonstruirati društveni i politički sustav kako bi ovo djelo bilo suvremeni udžbenik studentima koji se bave prošlošću regije, ali i opsežna studija koja sadrži osnovne probleme istraživanja regije. Egipatska povijest namjerno je skraćena i sažeta na najvažnije probleme pojedinog perioda jer prema autoričinom stavu "danas u svijetu postoji velik broj vrlo dobrih studija koje se bave povijesti Egipta u svim njenim oblicima".

Kako bismo razumjeli prošlost regije valja razjasniti što se smatra prostorom drevnog Bliskog istoka. Pod ovim pojmom najčešće se podrazumjevaju sljedeći prostori: Mala Azija, područje oko Kaspijskog jezera, današnji Turkestan, Afganistan, Iran, Irak, istočna obala Sredozemlja i Egipat.

Ovo je golemo područje u starome vijeku bilo središte velikih kultura, političkih i jezičnih raznolikosti. Ovdje je nastalo prvo pismo, Biblija, bogata mitologija, civilizacijski važne građevine i mnoga svjetska čuda staroga vijeka. Unatoč stoljeća i pol istraživanja ovaj prostor i dalje predstavlja enigm u povijesnim znanostima. U znanstvenoj literaturi su tako i danas prisutne vrlo različite interpretacije primjerice historijske pozadine drevnih gradova Mezopotamije i njihovih vladara.

Upravo ovakvo stanje navelo je Amelie Kuhrt da napiše ovu opsežnu studiju u kojoj istražuje povijest Starog Istoka. Njezino osnovno stajalište, koje se provlači čitavim djelom, je da treba ispraviti danas prevladavajuće zablude mnogih znanstvenika koji tvrde da na ovom prostoru gotovo nema tržišta i ekonomije te da je cjelokupna prošlost podvrgnuta vladavini okrutnih despota i svećeničkih kasta. S namjerom da ispravi ove zablude autorica prati povijesni razvoj prostora od oko 3000. g. pr. Kr. do 330. g. pr. Kr.

Dijelo je podijeljeno na dvije knjige od kojih u prvoj pratimo razdoblje približno od 3000. g. pr. Kr. do 1200. g. pr. Kr. (vol. I. str. i-xxviii, 1-382), a u drugoj vremenski period od 1200. g. pr. Kr. do helenističkog razdoblja

(vol. II. str. i-xix, 383-782). Povijesna materija podijeljena je u tri velike cjeline: I. *Razvoj država i gradova oko 3000.-oko 1600. g. pr. Kr.* (vol. I. str. 17-182), II. *Velike sile oko 1600.-oko 1050. g. pr. Kr.* (vol. I. str. 183-382) i III. *Političke transformacije i velika carstva oko 1200.-330. g. pr. Kr.* (vol. II str. 383-701).

Djelo započinje uvodom (str. 1-15) u kojem A. Kuhrt definira prostor, a potom nas kroz kratku studiju o problemu semitskih jezika upućuje na glavna pisana vrela relevantna za određena razdoblja. U ovom dijelu knjige prisutno je poglavlje o klimi i prirodnim karakteristikama podneblja. Razmatrajući poznavanje i razumijevanje prostora uvodi nas u česte probleme nedostatka izvora, a s tim u vezi i na teško sastavljanje krono-logija.

Prvi dio *Razvoj država i gradova oko 3000.-oko 1600. g. pr. Kr.* (vol. I. str. 17-182) uvodi nas u nastanak prvih despocija na prostoru staroga Istoka. Cjelina sadrži tri osnovna poglavlja: 1. *Mezopotamija u trećem tisućljeću pr. Kr.* (str. 19-73), 2. *Mezopotamija od oko 2000. do oko 1600. g. pr. Kr.: Staro babilonski i asirski period* (str. 74-117), 3. *Egipat od I. do XVII. dinastije oko 3100./3000. do 1552. g. pr. Kr.* (str. 118-182). Na temelju raspoloživih izvora A. Kuhrt uspješno rasčlanjuje osnovnu problematiku okruženja u kojoj su nastala prva naselja, uspostavu sjedećeg načina života i prvih većih gradova. Posebno bih istaknuo interesantno komparativno istraživanje političke i socijalne organizacije gradova, njegove uprave i odnosa među pojedinim državnim zajednicama (str. 27-43). Nadalje u cjelini nas A. Kuhrt detaljno uvodi u problematiku Agade (str. 44-55), III. dinastije iz Ura (str. 56-73), staroasirskog perioda (str. 74-94), kraljevstva Mari (str. 95-107), Hamurabija i I. dinastije Babilona (str. 108-117). U trećem velikom poglavlju prve cjeline autorica pokušava prikazati osnovni razvoj Egipta od predinastičkog perioda do prestanka vladavine Hiksa Egiptom (I.-XVII. dinastija), a pritom se služi osnovnim sačuvanim pisanim i spomeničkim izvorima.

U drugoj cjelini *Velike sile oko 1600.-oko 1050. g. pr. Kr.* (vol. I. str. 183-382) pratimo nastanak velikih imperija na prostoru staroga Istoka. Dio je podijeljen na četiri osnovna poglavlja: *Carski Egipat: Novo kraljevstvo 1552.-1069. g. pr. Kr.* (str. 185-224), *Hetiti* (str. 225-282), *Sirija i Levant* (str. 283-331), *Mezopotamija od oko 1600. do oko 900. g. pr. Kr.* (str. 332-382). U ovom dijelu knjige A. Kuhrt posebno nas detaljno uvodi u problematiku Hetita. Tako pratimo prošlost Anatolije od staroasirskog perioda do nastanka kraljevstva Hetita preko osnovnih izvora, Staru hetitsku državu, a potom i Carstvo. Naročito su interesanto prikazani odnosi unutar države (odnos podanika i vladara, krivična djela i kazne, ceremonijal na kraljevskom dvoru, str. 266-282). Problematiku Sirije i Levanta pratimo kroz razvoj država Mitani, Ugarit, Emar te kroz period egipatske vladavine Sirijom i Palestinom (str. 283-331). Posljednje poglavlje druge cjeline razmatra problematiku Mezopotamije preko kasitske Babilonije (str. 332-347) i njenih nastavljača (str. 374-382), Srednjo asirskog perioda (str. 348-364), Elama (str. 365-373). Ovom cjelinom ujedno i završava prva knjiga.

Cijela druga knjiga obuhvaća treću veliku cjelinu *Političke transformacije i velika carstva oko 1200.-330. g. pr. Kr.* (vol. II str. 383-701). Ovaj dio knjige podijeljen je na šest osnovnih poglavlja: *Levant oko 1200. do oko 720. g. pr. Kr.* (str. 385-472), *Novo asirsko carstvo 934-610. g. pr. Kr.* (str. 473-546), *Anatolija oko 900. do oko 550. g. pr. Kr.* (str. 547-572), *Babilonija oko 900. do 539. g. pr. Kr.* (str. 573-622), *Egipat oko 1000. do 525. g. pr. Kr.* (str. 623-646), *Ahamenidsko carstvo oko 550. do 330. g. pr. Kr.* (str. 647-701). U poglavlju o Levantu autorica nas uvodi u osnovne probleme razvoja ovog prostora od prodora tzv. ljudi s mora (str. 386-392), preko prošlosti Feničana (str. 402-406), Novo hetitske države (str. 407-416), Izraela (str. 417-457) do odnosa Levanta i Asirskog carstva u IX. i VIII. stoljeću pr. Kr. (str. 458-472). U sljedećem poglavlju o Novo asirskom carstvu

(str. 473-546) navode se najvažniji izvori za navedeno razdoblje (str. 473-477), nastanak carstva (str. 478-492), njeno širenje i konsolidacija (str. 493-500), unutrašnja struktura (str. 501-539) i propast (str. 540-546). U poglavlju o Anatoliji od oko 900.-550. g. pr. Kr. pratimo razvoj kraljevstva Urartu (str. 547-561), Frigije i Lidije (str. 562-572). Poglavlje Babilonija od oko 900.-539. g. pr. Kr. obuhvaća osnovni razvoj Babilonije, njen sukob s Asirijom i njenu vlast te ponovnu uspostavu Novo babilonske dinastije (str. 573-622). U 12. poglavlju obuhvaćena je prošlost Egipta od Trećeg međurazdoblja, Saitskog perioda do trenutka Kambisovog osvajanja 525. pr. Kr. (str. 623-646). Posljednje poglavlje Ahamenidsko carstvo obuhvaća studiju izvora (str. 647-651), nastanka carstva i njene propasti (str. 652-675) i njene unutrašnje strukture (str. 676-701).

Kao što je vidljivo iz navedenih trinaest poglavlja A. Khurt kroz tri tisućljeća na temelju sačuvanih izvora prati prošlost starog Istoka od nastanka prvih gradova-država do vremena osvajanja Aleksandra Makedonskog pri čemu ispravlja mnoga pogrešna tumačenja i zablude. Koristeći se najnovijim komparativnim istraživanjima i interpretaciji vrela kao i najnovijim arheološkim nalazima A. Khurt uspješno prikazuje vrlo kompleksnu povijest prostora. U tome je naročito uspješno uspjela prikazati društveni razvoj pojedinih despocija, ali i oslikati svakodnevni život vladara i njegovih podanika. Upravo zahvaljujući njenoj lucidnoj interpretaciji i metodologiji kojom rješava i najkompleksnije probleme ovo djelo je lako čitljivo i primjenjivo u širokom krugu studenata i znanstvenika.

Djelo je bogato opremljeno sa 17 vrlo dobrih i preglednih povijesnih karata i 35 kronoloških tablica dinastija utemeljenih na rezultatima najnovijih istraživanja. U knjizi se nalazi 45 vrijednih crno-bijelih crteža i fotografija kao i nekoliko karata pojedinih lokaliteta. Bogata bibliografija proteže se na šezdesetak stranica i obuhvaća literaturu objavljenu do sredine 90-ih godina (str. 703-

762). Riječ je o literaturi objavljenoj uglavnom na engleskom, njemačkom i francuskom jeziku kao i o prijevodima istraživača s drugih govornih područja na navedene jezike. Na kraju druge knjige na 20-ak stranica nalazi se i opsežan indeks najvažnijih imena, pojmova i izvora. Na početku svake knjige sadržan je popis slika, karata, tablica i kratica.

Ovo nadahnuto i važno djelo svjetske historiografije trebalo bi stvoriti novu sliku o povijesti ovog prostora pri čemu je autorica dala veliki doprinos uspoređujući sva relevantna vrela s najnovijim arheološkim, jezičnim, sociološkim i povijesnim istraživanjima. U protekle četiri godine od objavljivanja djelo A. Khurt već se nalazi među osnovnom literaturom u svakoj novijoj studiji koja se bavi prošlošću Staroga Istoka. U ovoj komparativnoj studiji nije zapostavljen niti jedan istraživački element i to je čini još zanimljivijom za svakoga tko se bavi Bliskim istokom u starom vijeku. Iako djelo nije pristupačno na hrvatskom jeziku trebalo bi naći mjesta i kod naših studenata, historičara i arheologa.

Mladen Tomorad

**CHARLES FREEMAN
EGYPT, GREECE AND ROME -
CIVILIZATIONS OF THE ANCIENT
MEDITERRANEAN**

OXFORD UNIVESITY PRESS, 1996.

Cijenjeni britanski historičar *Charles Freeman*, na oko šestotinjak stranica, uvodi nas u sredozemni svijet. Pritom nas pokušava uputiti na osnovne probleme interpretacije vrela i prošlosti ovog prostora, a pažnju usmjeriti prema društvenom razvoju, kulturi i religiji. Ovo relativno novo djelo, izišlo potkraj 1996. godine, kroz trideset poglavlja obuhvaća veliki vremenski raspon od početaka egipatske civilizacije (oko 4000. g. pr. Kr.) do arapskog osvajanja Egipta (642. g.). Autorova pažnja usmjerena je na tri najveće civilizacije

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA LII
ZAGREB 1999.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LII, str.1-250, Zagreb 1999.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor

Mirjana Gross

Ivan Kampuš

Franko Mirošević

Ivica Prlender

Tomislav Raukar

Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:

Horetzky